

**ĐẠI HỌC QUỐC GIA HÀ NỘI
KHOA LUẬT**

TRẦN THỊ THỦY

**CHỦ THỂ GỠ TỘI - MỘT SỐ VẤN ĐỀ
LÍ LUẬN VÀ THỰC TIỄN**

LUẬN VĂN THẠC SĨ LUẬT HỌC

Hà Nội – 2015

**ĐẠI HỌC QUỐC GIA HÀ NỘI
KHOA LUẬT**

TRẦN THỊ THỦY

**CHỦ THẺ GỠ TỘI - MỘT SỐ VẤN ĐỀ
LÍ LUẬN VÀ THỰC TIỄN**

Chuyên ngành : Luật Hình sự và Tố tụng hình sự

Mã số : 60 38 01 04

LUẬN VĂN THẠC SĨ LUẬT HỌC

Cán bộ hướng dẫn khoa học: TS. Đỗ Ngọc Quang

Hà Nội – 2015

LỜI CAM ĐOAN

Tôi xin cam đoan Luận văn là công trình nghiên cứu của riêng tôi. Các kết quả nêu trong Luận văn chưa được công bố trong bất kỳ công trình nào khác. Các số liệu, ví dụ và trích dẫn trong Luận văn đảm bảo tính chính xác, tin cậy và trung thực. Tôi đã hoàn thành tất cả các môn học và đã thanh toán tất cả các nghĩa vụ tài chính theo quy định của Khoa Luật Đại học Quốc gia Hà Nội.

Vậy tôi viết Lời cam đoan này đề nghị Khoa Luật xem xét để tôi có thể bảo vệ Luận văn.

Tôi xin chân thành cảm ơn!

NGƯỜI CAM ĐOAN

MỤC LỤC

LỜI CAM ĐOAN

MỤC LỤC

DANH MỤC BẢNG BIỂU

LỜI MỞ ĐẦU	1
Chương 1: NHẬN THỨC CHUNG VỀ CHỦ THỂ GỠ TỘI TRONG TỔ TỤNG HÌNH SỰ	Error! Bookmark not defined.
1.1. Khái niệm chủ thể gỡ tội trong tổ tụng hình sự	Error! Bookmark not defined.
1.1.1. Khái niệm gỡ tội trong tổ tụng hình sự	Error! Bookmark not defined.
1.1.2. Khái niệm chủ thể gỡ tội trong tổ tụng hình sự	Error! Bookmark not defined.
1.2. Vai trò, ý nghĩa của chủ thể gỡ tội trong tổ tụng hình sự	Error! Bookmark not defined.
1.2.1. Vai trò của chủ thể gỡ tội trong tổ tụng hình sự	Error! Bookmark not defined.
1.2.2. Ý nghĩa của chủ thể gỡ tội trong tổ tụng hình sự	Error! Bookmark not defined.
1.3. Quá trình phát triển của pháp luật tổ tụng hình sự Việt Nam về chủ thể gỡ tội	Error! Bookmark not defined.
1.3.1. Giai đoạn trước 1945	Error! Bookmark not defined.
1.3.2. Giai đoạn 1945 đến trước khi ban hành Bộ luật tổ tụng hình sự 1988.....	Error! Bookmark not defined.
1.3.3. Giai đoạn 1988 đến khi ban hành Bộ luật tổ tụng hình sự 2003	Error! Bookmark not defined.

1.4. Quy định của Bộ luật tố tụng hình sự hiện hành về quyền và nghĩa vụ của chủ thể gỡ tội ..... **Error! Bookmark not defined.**

1.4.1. Quyền của chủ thể gỡ tội ..... **Error! Bookmark not defined.**

1.4.2. Nghĩa vụ của chủ thể gỡ tội ..... **Error! Bookmark not defined.**

Chương 2: THỰC TIỄN HOẠT ĐỘNG CỦA CHỦ THỂ GỠ TỘI VÀ NHỮNG KIẾN NGHỊ ĐỀ XUẤT ..... **Error! Bookmark not defined.**

2.1. Thực tiễn hoạt động của chủ thể gỡ tội trong tố tụng hình sự từ năm 2010 đến 2014 ..... **Error! Bookmark not defined.**

2.1.1. Tình hình chung về số lượng và chất lượng của chủ thể gỡ tội trong các vụ án hình sự từ năm 2010 đến 2014 . **Error! Bookmark not defined.**

2.1.2. Những hạn chế, vướng mắc trong hoạt động của chủ thể gỡ tội giai đoạn 2010 - 2014 ..... **Error! Bookmark not defined.**

2.1.3. Những nguyên nhân làm phát sinh những tồn tại vướng mắc trong hoạt động của chủ thể gỡ tội từ năm 2010 đến 2014 **Error! Bookmark not defined.**

2.2 Những giải pháp nâng cao hiệu quả của Chủ thể gỡ tội trong tố tụng hình sự ..... **Error! Bookmark not defined.**

2.2.1. Yêu cầu của Đảng và Nhà nước bảo vệ quyền con người trong tố tụng hình sự theo tinh thần cải cách tư pháp **Error! Bookmark not defined.**

2.2.2. Giải pháp hoàn thiện pháp luật tố tụng hình sự liên quan đến chủ thể gỡ tội ..... **Error! Bookmark not defined.**

2.2.3. Giải pháp phổ biến tuyên truyền pháp luật trong nhân dân về quyền bào chữa của người bị buộc tội trong tố tụng hình sự. .... **Error! Bookmark not defined.**

2.2.4. Nâng cao số lượng và chất lượng của Người bào chữa ..... **Error! Bookmark not defined.**

KẾT LUẬN	Error! Bookmark not defined.
DANH MỤC TÀI LIỆU THAM KHẢO	5

DANH MỤC BẢNG BIỂU

Bảng 2.1. số lượng bị can hàng năm từ năm 2010 đến 2014 tại Cơ quan điều tra các cấp.....**Error! Bookmark not defined.**

Bảng 2.2. số lượng bị cáo hàng năm từ năm 2010 đến 2014 được đưa ra xét xử sơ thẩm tại Tòa án nhân dân các cấp .....**Error! Bookmark not defined.**

LỜI MỞ ĐẦU

1. Tính cấp thiết của đề tài

Trong hoạt động tư pháp hiện nay, hệ thống các cơ quan tư pháp hình sự đã đóng góp vai trò không nhỏ trong việc thực hiện chức năng, nhiệm vụ là gìn giữ an ninh trật tự mọi mặt của đời sống xã hội để người dân yên tâm lao động, sinh hoạt và phát triển kinh tế, góp phần duy trì trật tự và công bằng xã hội, tạo niềm tin đối với nhân dân vào chính sách pháp luật của Đảng và Nhà nước, đồng thời có tác dụng răn đe, giáo dục và phòng ngừa tội phạm nói chung trong đời sống xã hội.

Tuy nhiên bên cạnh những thành tích đáng ghi nhận của các cơ quan điều tra, Viện kiểm sát, Tòa án, chúng ta vẫn phải nhìn nhận những những lỗ hổng trong cơ chế hoạt động của các cơ quan tiến hành tố tụng, các chủ thể tiến hành tố tụng, gây nhiều bức xúc phần nộ trong dư luận xã hội về tinh thần trách nhiệm của những người thực thi pháp luật cũng như tính công bằng, nghiêm minh trong việc thực hiện chính sách Pháp luật hình sự. Bộ luật tố tụng hình sự ghi nhận và cụ thể hóa bằng những qui định đảm bảo quyền và lợi ích hợp pháp của công dân cũng như sự bình đẳng giữa chủ thể buộc tội và chủ thể gỡ tội trong việc chứng minh tội phạm, và biện hộ tại phiên tòa hình sự. Trong thực tiễn thi hành Bộ luật tố tụng hình sự trong 10 năm qua đã bộc lộ sự bất bình đẳng giữa hai nhóm chủ thể mang tính đối trọng mà sức mạnh quyền lực luôn nghiêng về phía các chủ thể hoạt động tố tụng nhân danh Nhà nước; vai trò hoạt động của chủ thể gỡ tội rất mờ nhạt trong tiến trình giải quyết vụ án để từ đó xuất hiện những tiêu cực như có việc “chạy án”, cơ chế xin, cho trong quá trình giải quyết vụ án hình sự làm mất đi bản chất vốn có của hoạt động tố tụng hình sự liên quan đến chủ thể buộc tội và chủ thể gỡ tội vì mục đích hướng tới là sự thật khách quan, chân lý vụ án được sáng tỏ. Có

thể nói những tiêu cực trong hoạt động tư pháp hình sự “giống như những con chuột đang đục khoét, phá vỡ sự vững chắc của thành trì công bằng xã hội”. Do đó một vụ án được giải quyết có khách quan, công bằng, đúng pháp luật hay không chủ yếu dựa vào lương tâm đạo đức nghề nghiệp cũng như trình độ nhận thức, áp dụng pháp luật của đội ngũ những người tiến hành tố tụng. Nếu Cơ quan tiến hành tố tụng, Người tiến hành tố tụng thiếu lương tâm, đạo đức nghề nghiệp, yếu kém về kiến thức pháp luật sẽ ảnh hưởng trực tiếp đến việc giải quyết vụ án. Việc phát hiện ra những vụ án oan sai xảy ra rất lâu sau mới được phát hiện và xử lý một cách muộn màng đang trở thành vấn đề nhức nhối trong lĩnh vực tư pháp hình sự . Mặc dù nhà nước có những qui định về hoạt động bồi thường Nhà nước đối với những công dân bị oan sai trong các vụ án nhưng hệ lụy của nó là không hề nhỏ đối với mỗi nạn nhân, những con người chịu cảnh ngồi tù oan suốt nhiều năm trời, đó không chỉ là danh dự, nhân phẩm cũng như những quyền công dân khác bị can thiệp một cách thô bạo. Đó cũng là kết quả tất yếu của cơ chế hoạt động bất bình đẳng giữa chủ thể buộc tội và chủ thể gỡ tội trong hoạt động tố tụng hình sự. Chính vì những lý do đó tác giả chọn đề tài: “***Chủ thể gỡ tội – một số vấn đề lý luận và thực tiễn***” làm đề tài luận văn thạc sĩ của mình.

2. Tình hình nghiên cứu của đề tài

Trong thời gian vừa qua, đã có một số bài viết khoa học và công trình nghiên cứu về vấn đề nâng cao năng lực tham gia tố tụng của chủ thể gỡ tội như: Phạm Hồng Hải, *Mô hình lý luận Tố tụng hình sự Việt Nam – Sách chuyên khảo* – Hà Nội: Nhà Xuất bản Công an nhân dân, 2003; Lê Tiến Châu, *Mô hình, hình thức tố tụng hình sự và bảo vệ quyền con người*, Tạp chí Nhà nước và Pháp luật, Viện Nhà nước và Pháp luật số 08/2008; Lê Thanh Biều, *Mô hình tố tụng hình sự Việt Nam đáp ứng yêu cầu cải cách tư pháp* , Tạp chí Kiểm sát. Viện kiểm sát nhân dân tối cao số 18 + 20/2008; Nguyễn Trương

Tín, *Một số vấn đề lý luận định hướng xây dựng mô hình tố tụng hình sự Việt Nam*, tạp chí Tòa án nhân dân. Tòa án nhân dân tối cao, số 15/2009; Nguyễn Đức Mai, *Đặc điểm mô hình tranh tụng và phương hướng hoàn thiện mô hình tố tụng hình sự Việt Nam*, tạp chí Tòa án nhân dân. Tòa án nhân dân tối cao số 23/2009; Lê Hữu Thế, Nguyễn Thị Thủy, *Hoàn thiện mô hình tố tụng hình sự Việt Nam theo yêu cầu cải cách tư pháp*, Nghiên cứu lập pháp, Văn phòng Quốc hội; Lương Thị Mỹ Quỳnh, *Tìm hiểu mô hình tố tụng thẩm vấn và những kiến nghị hoàn thiện mô hình tố tụng hình sự Việt Nam*, Khoa học Pháp lý. Trường Đại học Luật thành phố Hồ Chí Minh; Nguyễn Thị Thủy, *Các mô hình tố tụng hình sự điển hình trên thế giới và xu hướng hoàn thiện mô hình tố tụng hình điển hình trên thế giới và xu hướng hoàn thiện mô hình tố tụng hình sự ở nước ta hiện nay*, tạp chí Kiểm sát. Viện Kiểm sát nhân dân tối cao, số 09/2011; Hoàng Thị Sơn, Bùi Kiên Điện, *Mô hình tố tụng hình sự Việt Nam*, Hà Nội. Nhà xuất bản Công an nhân dân 1999; Phạm Hồng Hải, *Vị trí của Luật sư bào chữa trong phiên tòa xét xử*, tạp chí Luật học số 4/1999; Nguyễn Đức Thuận, *Vai trò của Luật sư trong tố tụng hình sự*. Tạp chí dân chủ và Pháp luật số 03/2002; Vũ Tiến Đạm, *Luật sư có quyền phát biểu lời bào chữa sau khi Đại diện viện kiểm sát luận tội không*, Tạp chí dân chủ và Pháp luật của Bộ Tư Pháp số 06/1998; Phạm Văn Bộ, *Quyền bào chữa của Bị can, Bị cáo trong tố tụng*, Tòa án nhân dân tối cao, số 10/1999; Nguyễn Thanh Bình, *Quyền bào chữa của Bị can, Bị cáo trong tố tụng hình sự* Tòa án nhân dân tối cao số 01/2000; Lê Quang Đạo, *Quyền con người trong tố tụng hình sự Việt Nam*, Tạp chí kiểm sát. Viện kiểm sát nhân dân tối cao số 08/2001; Nguyễn Đức Mai, *Nguyên tắc tranh tụng trong tố tụng hình sự*, tạp chí luật học số 01/1996 v.v... .

Có thể thấy chúng ta đã có một số lượng đáng kể công trình nghiên cứu về mô hình tố tụng hình sự trong đó có những đánh giá, phân tích sâu để nhìn thấy tổng thể địa vị pháp lý, năng lực hoạt động của Cơ quan tiến hành tố

tụng, những vấn đề lý luận và thực tiễn chưa được đề cập trực tiếp trong một công trình nghiên cứu cụ thể nào.

3. Mục đích, nhiệm vụ và phạm vi nghiên cứu của luận văn

3.1. Mục đích nghiên cứu của luận văn

Mục đích của luận văn là làm rõ về phần lí luận đó là những cơ sở pháp lý liên quan đến các qui định về chủ thể gỡ tội, quyền và nghĩa vụ của chủ thể gỡ tội theo các qui định của hệ thống các văn bản qui phạm pháp luật để từ đó đưa ra những đề xuất, kiến nghị trong áp dụng pháp luật.

3.2. Nhiệm vụ nghiên cứu của luận văn

Từ mục đích nghiên cứu nêu trên luận văn có những nhiệm vụ nghiên cứu chủ yếu sau:

- Nghiên cứu một cách có hệ thống những quy định của pháp luật qui định về quyền và nghĩa vụ của chủ thể gỡ tội trong hoạt động tố tụng hình sự.

- Nghiên cứu tình hình thực hiện thẩm quyền, và nghĩa vụ của các chủ thể gỡ tội trong thực tiễn, nêu lên những thành tựu mà pháp luật ghi nhận, thành công trong hoạt động làm sáng tỏ sự thật khách quan, vai trò trong tiến trình giải quyết vụ án một cách khách quan, triệt để, đúng pháp luật. Đồng thời cũng nêu lên những hạn chế tồn tại, nguyên nhân dẫn đến những hạn chế và nêu giải pháp khắc phục.

- Dựa trên cơ sở nghiên cứu 2 vấn đề trên, đưa ra những giải pháp nhằm hoàn thiện các quy định về thẩm quyền của chủ thể gỡ tội trong tất cả các giai đoạn tố tụng trong hệ thống pháp luật tố tụng hình sự và đề xuất những giải pháp nâng cao hiệu quả thực hiện thẩm quyền này trên thực tiễn

3.3. Phạm vi nghiên cứu của luận văn

Luận văn nghiên cứu và giải quyết những vấn đề xung quanh đến việc thực hiện hoạt động của chủ thể gỡ tội mà trực tiếp là chính những người bị

DANH MỤC TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Ban chấp hành trung ương Đảng Cộng sản Việt Nam (1997), *Văn kiện Hội nghị trung Ương Đảng Cộng sản Việt Nam lần thứ III khoá VIII*, NXB Chính trị Quốc gia, Hà Nội.
2. Lê Thanh Biểu (2008), *Mô hình tổ tụng hình sự Việt Nam đáp ứng yêu cầu cải cách tư pháp*, Tạp chí Kiểm sát - Viện kiểm sát nhân dân tối cao số 18 + 20/2008.
3. Nguyễn Thanh Bình (2000), *Quyền bào chữa của bị can, bị cáo trong tố tụng hình sự hình sự*, Tạp chí Tòa án nhân dân – Tòa án nhân dân tối cao số 01/2000.
4. Lê Cẩm, Nguyễn Ngọc Chí (2004), *Cải cách tư pháp ở Việt Nam trong giai đoạn xây dựng Nhà nước pháp quyền*, NXB Đại học Quốc gia Hà Nội.
5. Lê Tiên Châu (2008), *Mô hình, hình thức tổ tụng hình sự và bảo vệ quyền con người*, Tạp chí Nhà nước và Pháp luật - Viện Nhà nước và Pháp luật số 08/2008.
6. Lê Tiên Châu (2003), *Một số vấn đề về chức năng buộc tội*, Tạp chí khoa học pháp luật, số 3/2003.
7. Nguyễn Ngọc Chí (chủ biên) (2003), *Những vấn đề lý luận, thực tiễn về luật hình sự quốc tế*, NXB Chính trị Quốc gia, Hà Nội.
8. Nguyễn Ngọc Chí (2008), *Đảm bảo sự vô tư của người tiến hành tố tụng, người phiên dịch, người giám định trong tố tụng hình sự*, Tạp chí Nhà nước và Pháp luật, Viện Nhà nước và Pháp luật, Hà Nội.
9. Nguyễn Ngọc Chí (2009), *Chức năng của Tòa án trong Tố tụng hình sự trước yêu cầu cải cách tư pháp*, Tạp chí ĐH Quốc gia số 3/2009, Hà Nội.

10. Nguyễn Ngọc Chí (2010), *Việc lựa chọn mô hình tố tụng trong quá trình cải cách tư pháp ở Việt Nam*, Tạp chí Nhà nước và Pháp luật, Viện Nhà nước và Pháp luật, Số 2/2010, tr. 65 – 77, Hà Nội.
11. Nguyễn Ngọc Chí (2013), *Giáo trình Luật tố tụng hình sự Việt Nam*, NXB Đại học quốc gia, Hà Nội.
12. Nguyễn Ngọc Chí (2013), *Đổi mới tổ chức và hoạt động của Viện kiểm sát*, Tạp chí Dân chủ và Pháp luật - Bộ Tư pháp, Số chuyên đề Cải cách tư pháp và pháp luật/2013, tr. 18 – 27, Hà Nội
13. Nguyễn Ngọc Chí (2013), *Một số vấn đề về đổi mới tổ chức và hoạt động của cơ quan điều tra*, Tạp chí Dân chủ và Pháp luật - Bộ Tư pháp, Số chuyên đề Cải cách tư pháp và pháp luật/2013, tr. 28 – 38, Hà Nội.
14. Vũ Tiến Đạm (1998), *Luật sư có quyền phát biểu lời bào chữa sau khi Đại diện viện kiểm sát luận tội không*, Tạp chí dân chủ và Pháp luật - Bộ Tư Pháp số 06/1998.
15. Đảng Cộng sản Việt Nam (1996), *Văn kiện Đại hội Đại biểu toàn quốc của Đảng lần thứ 8*, NXB Chính trị Quốc gia, Hà Nội.
16. Đảng Cộng sản Việt Nam (1996), *Văn kiện Hội nghị lần thứ 3, Ban chấp hành Trung Ương, khoá VIII*, NXB Chính trị Quốc gia, Hà Nội.
17. Đảng Cộng sản Việt Nam (2011), *Văn kiện Đại hội Đại biểu toàn quốc của Đảng lần thứ XI*, NXB Chính trị Quốc gia, Hà Nội.
18. Lê Quang Đạo (2001), *Quyền con người trong tố tụng hình sự Việt Nam*, Tạp chí kiểm sát - Viện kiểm sát nhân dân tối cao số 08/2001.
19. Phạm Hồng Hải (2003), *Mô hình lí luận Tố tụng hình sự Việt Nam – Sách chuyên khảo*, NXB Công an nhân dân, Hà Nội.
20. Phạm Hồng Hải (1999), *Vị trí của Luật sư bào chữa trong phiên tòa xét xử*, Tạp chí Luật học số 4/1999.

21. Lê Thị Tuyết Hoa (2008), *Các biện pháp ngăn chặn trong tố tụng hình sự*, Tạp chí kiểm sát - Viện kiểm sát nhân dân tối cao số 18+20/2008.
22. Nguyễn Đức Mai (1996), *Nguyên tắc tranh tụng trong tố tụng hình sự*, tạp chí luật học số 01/1996.
23. Nguyễn Đức Mai (2009), *Đặc điểm mô hình tranh tụng và phương hướng hoàn thiện mô hình tố tụng hình sự Việt Nam*, Tạp chí Tòa án nhân dân - Tòa án nhân dân tối cao số 23/2009.
24. Nguyễn Trọng Phúc (2008), *Nguyên tắc bảo đảm quyền bào chữa trong luật tố tụng hình sự Việt Nam*, Tạp chí nhà nước và pháp luật - số 2.
25. Đinh Văn Quế (2003), *Một số vấn đề về người bào chữa trong Luật tố tụng hình sự năm 2003*, Nxb Thống kê, Hà Nội.
26. Lương Thị Mỹ Quỳnh (2009), *Tìm hiểu mô hình tố tụng thẩm vấn và những kiến nghị hoàn thiện mô hình tố tụng hình sự Việt Nam*, Tạp chí Khoa học Pháp lý - Trường Đại học Luật thành phố Hồ Chí Minh.
27. Lương Thị Mỹ Quỳnh (2009), *Hoàn thiện quy định bảo đảm quyền có người bào chữa trong pháp luật tố tụng hình sự Việt Nam*, Tạp chí Khoa học Pháp lý - Trường Đại học Luật thành phố Hồ Chí Minh.
28. Hoàng Thị Sơn, Bùi Kiên Điện (1999), *Mô hình tố tụng hình sự Việt Nam*, Hà Nội, NXB Công an nhân dân, Hà Nội.
29. Hoàng Thị Sơn (1998), “*Các chức năng buộc tội, bào chữa và xét xử trong tố tụng hình sự*”, Tạp chí Luật học (số 2/1998).
30. Hoàng Thị Sơn (2003), *Thực hiện quyền bào chữa của bị can, bị cáo trong tố tụng hình sự*, Luận án tiến sĩ - Trường ĐH Luật Hà Nội.
31. Lê Hữu Thế, Nguyễn Thị Thủy (2010), *Hoàn thiện mô hình tố tụng hình sự Việt Nam theo yêu cầu cải cách tư pháp*, Tạp chí Nghiên cứu lập pháp - Văn phòng Quốc hội.

32. Nguyễn Đức Thuận (2002), *Vai trò của Luật sư trong tố tụng hình sự*. Tạp chí dân chủ và Pháp luật số 03/2002.
33. Nguyễn Thị Thủy (2011), *Các mô hình tố tụng hình sự điển hình trên thế giới và xu hướng hoàn thiện mô hình tố tụng hình sự điển hình trên thế giới và xu hướng hoàn thiện mô hình tố tụng hình sự ở nước ta hiện nay*, Tạp chí Kiểm sát - Viện Kiểm sát nhân dân tối cao, số 09/2011.
34. Nguyễn Trương Tín (2009), *Một số vấn đề lý luận định hướng xây dựng mô hình tố tụng hình sự Việt Nam*, Tạp chí Tòa án nhân dân - Tòa án nhân dân tối cao, số 15/2009;
35. Trường đại học Luật Hà Nội (2013), *Giáo trình luật Tố tụng hình sự Việt Nam*, Hà Nội.
36. Trường ĐH Quốc Gia Hà Nội - Khoa Luật (2012), *Giáo trình luật Tố tụng hình sự Việt Nam*, Hà Nội.
37. Viện kiểm sát nhân dân tối cao (2001), *Bộ luật Tố tụng hình sự nước Cộng hòa Liên bang Nga*, Hà Nội.
38. UNDP – Chương trình phát triển Liên hợp quốc (2010), Báo cáo: quyền bào chữa trong pháp luật hình sự và thực tiễn tại Việt Nam, Hà Nội.